Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

5 septembrie 2012 *

„Directiva 2004/83/CE — Standarde minime referitoare la condițiile de acordare a statutului de refugiat sau a statutului conferit prin protecție subsidiară — Articolul 2 litera (c) — Calitatea de «refugiat» — Articolul 9 alineatul (1) — Noțiunea «acte de persecuție» — Articolul 10 alineatul (1) litera (b) — Religia drept motiv de persecuție — Legătura dintre acest motiv de persecuție și actele de persecuție — Resortisanți pakistanezi membri ai comunității religioase ahmadiyya — Acte ale autorităților pakistaneze prin care se urmărește interzicerea dreptului de a practica religia în public — Acte suficient de grave pentru ca persoana interesată să poată avea temeri bine fondate de a fi expusă unei persecuții din cauza religiei sale — Evaluare individuală a faptelor și a circumstanțelor — Articolul 4”

În cauzele conexate C-71/11 și C-99/11,

având ca obiect cereri de pronunțare a unor hotărâri preliminare formulate în temeiul articolului 267 TFUE de Bundesverwaltungsgericht (Germania), prin deciziile din 9 decembrie 2010, primite de Curte la 18 februarie și, respectiv, la 2 martie 2011, în procedurile

Bundesrepublik Deutschland

împotriva

Y (C-71/11),

Z (C-99/11),

cu participarea:

Vertreter des Bundesinteresses beim Bundesverwaltungsgericht,

Bundesbeauftragter für Asylangelegenheiten beim Bundesamt für Migration und Flüchtlinge,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul V. Skouris, președinte, domnii A. Tizzano, J. N. Cunha Rodrigues, K. Lenaerts și J.-C. Bonichot, președinți de cameră, domnul A. Rosas, doamna R. Silva de Lapuerta, domnii E. Levits, A. Ó Caoimh, L. Bay Larsen (raportor), T. von Danwitz, A. Arabadjiev și C. G. Fernlund, judecători,

avocat general: domnul Y. Bot,

grefier: doamna L. Hewlett, administrator principal,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 28 februarie 2012,

* Limba de procedură: germana.

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru Y și Z, de C. Borschberg și de R. Marx, Rechtsanwälte;

— pentru guvernul german, de T. Henze și de N. Graf Vitzthum, precum și de K. Petersen, în calitate de agenți;

— pentru guvernul francez, de G. de Bergues și de B. Beaupère-Manokha, în calitate de agenți;

— pentru guvernul olandez, de C. M. Wissels și de B. Koopman, în calitate de agenți;

— pentru Comisia Europeană, de M. Condou-Durande și de W. Bogensberger, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 19 aprilie 2012,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererile de pronunțare a unor hotărâri preliminare privesc interpretarea articolului 2 litera (c) și a articolului 9 alineatul (1) litera (a) din Directiva 2004/83/CE a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind standardele minime referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de statutul de refugiat sau persoanele care, din alte motive, au nevoie de protecție internațională și referitoare la conținutul protecției acordate (JO L 304, p. 12, rectificare în JO 2005, L 204, p. 24, Ediție specială, 19/vol. 7, p. 52, denumită în continuare „directiva”).

2 Aceste cereri au fost formulate în cadrul unor litigii între Bundesrepublik Deutschland, reprezentată de Bundesministerium des Innern (Ministerul Federal de Interne), la rândul său reprezentat de Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Oficiul Federal al Migrației și Refugiaților, denumit în continuare „Bundesamt”), pe de o parte, și Y și Z, resortisanți pakistanezi, pe de altă parte, în legătură cu respingerea de către Bundesamt a cererilor de azil și de acordare a statutului de refugiat formulate de aceștia din urmă.

Cadrul juridic

Dreptul internațional

Convenția privind statutul refugiaților

3 Convenția privind statutul refugiaților, semnată la Geneva la 28 iulie 1951 [*Recueil des traités des Nations unies*, vol. 189, p. 150, nr. 2545 (1954)], a intrat în vigoare la 22 aprilie 1954. Aceasta a fost completată prin Protocolul privind statutul refugiaților, încheiat la New York la 31 ianuarie 1967 și intrat în vigoare la 4 octombrie 1967 (denumită în continuare „Convenția de la Geneva”).

4 În temeiul articolului 1 secțiunea A alineatul (2) primul paragraf din Convenția de la Geneva, termenul „refugiat” este aplicabil oricărei persoane care, „în urma [...] unor temeri justificate de a fi persecutată datorită rasei, religiei, naționalității, apartenenței la un anumit grup social sau opiniilor sale politice, se află în afara țării a cărei cetățenie o are și care nu poate sau, datorită acestei temeri, nu dorește

protecția acestei țări sau care, neavând nicio cetățenie și găsindu-se în afara țării în care avea reședința obișnuită ca urmare a unor astfel de evenimente, nu poate sau, datorită respectivei temeri, nu dorește să se reîntoarcă”.

Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale

5 Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare „CEDO”), prevede, la articolul 9, intitulat „Libertatea de gândire, de conștiință și de religie”:

„1. Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau în colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor.

2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.”

6 Articolul 15 din CEDO, intitulat „Derogarea în caz de stare de urgență”, prevede:

„1. În caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii, orice înaltă parte contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligațiile prevăzute de prezenta convenție, în măsura strictă în care situația o cere și cu condiția ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional.

2. Dispoziția precedentă nu îngăduie nicio derogare de la art. 2 [«Dreptul la viață»], cu excepția cazului de deces rezultând din acte licite de război, și nici de la art. 3 [«Interzicerea torturii»], art. 4 paragraful 1 [«Interzicerea sclaviei»] și art. 7 [«Nicio pedeapsă fără lege»].

[...]”

Dreptul Uniunii

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene

7 Articolul 10 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”), intitulat „Libertatea de gândire, de conștiință și de religie”, cuprinde un alineat (1) care este redactat în termeni identici cu cei de la articolul 9 paragraful 1 din CEDO.

8 Drepturile care nu pot face obiectul niciunei derogări în temeiul articolului 15 paragraful 2 din CEDO sunt consacrate la articolele 2 și 4, la articolul 5 alineatul (1) și la articolul 49 din cartă.

Directiva

9 Potrivit considerentului (3) al directivei, Convenția de la Geneva constituie elementul-cheie al sistemului juridic internațional de protecție a refugiaților.

10 Astfel cum reiese din considerentul (10) al directivei, interpretat în lumina articolului 6 alineatul (1) TUE, aceasta respectă drepturile, libertățile și principiile prevăzute de cartă. În special, pe baza articolelor 1 și 18 din cartă, aceasta urmărește garantarea deplinei respectări a demnității umane și a dreptului de azil ale solicitanților de azil.

11 Considerentele (16) și (17) ale directivei au următorul cuprins:

„(16) Ar trebui stabilite standarde minime privind definirea și conținutul statutului de refugiat pentru a ajuta instanțele judecătorești naționale competente ale statelor membre să aplice Convenția de la Geneva.

(17) Este necesară adoptarea unor criterii comune privind recunoașterea statutului de refugiat al solicitanților de azil în sensul articolului 1 din Convenția de la Geneva.”

12 Potrivit articolului 1 din directivă, aceasta are ca obiect stabilirea unor standarde minime referitoare, pe de o parte, la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a beneficia de protecție internațională și, pe de altă parte, la conținutul protecției acordate.

13 Potrivit articolului 2 din directivă, în sensul acesteia:

„(a) «protecție internațională» înseamnă statutul de refugiat și statutul conferit prin protecție subsidiară, definite la literele (d) și (f);

[...]

(c) «refugiat» înseamnă orice resortisant al unei țări terțe care, ca urmare a unei temeri bine fondate de a fi persecutat din cauza rasei sale, a religiei, naționalității, opiniilor politice sau apartenenței la un anumit grup social, se află în afara țării al cărei cetățean este și care nu poate sau, din cauza acestei temeri, nu dorește să solicite protecția respectivei țări [...]

(d) «statut de refugiat» înseamnă recunoașterea de către un stat membru a calității de refugiat a oricărui resortisant al unei țări terțe sau a oricărui apatrid;

[...]”

14 Articolul 3 din directivă permite statelor membre să adopte sau să mențină standarde mai favorabile pentru a decide care sunt persoanele care îndeplinesc condițiile de acordare a statutului de refugiat, precum și pentru a stabili conținutul protecției internaționale, în măsura în care aceste standarde sunt compatibile cu directiva.

15 Articolul 4 din directivă, cuprins în capitolul II din aceasta, intitulat „Evaluarea cererilor de protecție internațională”, definește condițiile de evaluare a faptelor și a circumstanțelor, iar la alineatul (3) prevede:

„Evaluarea unei cereri de protecție internațională trebuie efectuată individual, ținând seama de următoarele elemente:

(a) toate faptele relevante privind țara de origine în momentul luării unei decizii privind cererea, inclusiv de actele cu putere de lege și actele administrative ale țării de origine și de modul lor de aplicare;

(b) informațiile și documentele relevante prezentate de solicitant, inclusiv informațiile care permit să se stabilească dacă solicitantul a făcut sau ar putea face obiectul unei persecuții [...]

(c) statutul individual și situația personală a solicitantului, inclusiv factori precum trecutul, sexul și vârsta acestuia, pentru a se stabili dacă, ținând seama de situația personală a solicitantului, actele la care solicitantul a fost sau riscă să fie expus ar putea fi considerate o persecuție [...]

[...]"

16 În temeiul articolului 4 alineatul (4) din directivă, faptul că solicitantul a fost deja persecutat sau a făcut deja obiectul amenințării directe a unei astfel de persecuții reprezintă „un indiciu serios al temerilor fondate ale solicitantului de a fi persecutat", cu excepția cazului în care există motive întemeiate de a crede că respectiva persecuție nu se va mai repeta.

17 Articolul 6 din directivă, cuprins în același capitol II și intitulat „Agenții de persecuție sau vătămări grave", prevede:

„Agenții de persecuție sau vătămări grave pot fi:

(a) statul;

(b) partidele sau organizațiile care controlează statul sau o parte importantă din teritoriul acestuia;

(c) agenți neguvernamentali, în cazul în care se poate demonstra că agenții menționați la literele (a) și (b), inclusiv organizațiile internaționale, nu pot sau nu doresc să acorde o protecție împotriva persecuțiilor sau a vătămărilor grave în sensul articolului 7."

18 Articolul 9 din directivă, cuprins în capitolul III din aceasta și intitulat „Condiții pentru a fi considerat refugiat", definește la alineatele (1) și (2) actele de persecuție prevăzând:

„(1) Actele considerate ca fiind o persecuție în sensul articolului 1 A din Convenția de la Geneva trebuie:

(a) să fie suficient de grave prin natura sau prin caracterul lor repetat pentru a constitui o încălcare gravă a drepturilor fundamentale ale omului, în special a drepturilor de la care nu este posibilă nicio derogare în temeiul articolului 15 alineatul (2) din [CEDO], sau

(b) să fie o acumulare de diverse măsuri, inclusiv de încălcări ale drepturilor omului, care să fie suficient de gravă pentru a afecta un individ în mod comparabil cu cele menționate la litera (a).

(2) Actele de persecuție, în sensul alineatului (1), pot lua în special următoarele forme:

(a) violențe fizice sau psihice [...];

(b) măsurile legale, administrative, polițienești și/sau judiciare care sunt discriminatorii în sine sau sunt puse în aplicare în mod discriminatoriu;

(c) urmărirea penală sau sancțiunile care sunt disproporționate sau discriminatorii;

[...]"

19 Articolul 9 alineatul (3) din directivă impune existența unei legături între motivele de persecuție menționate la articolul 10 din directivă și aceste acte de persecuție.

20 Articolul 10 din directivă, intitulat „Motivele persecuției” și cuprins deopotrivă în capitolul III din aceasta, la alineatul (1), prevede:

„Atunci când evaluează motivele persecuției, statele membre țin seama de următoarele elemente:

[...]

(b) noțiunea de religie include, în special, faptul de a avea convingeri teiste, nonteiste sau ateiste, participarea la ceremonii de cult private sau publice, singur sau în comunitate, sau neparticiparea la acestea, alte acte religioase sau exprimări de opinii religioase și forme de comportament personal sau comunitar fondate pe credințe religioase sau impuse de astfel de credințe;

[...]”

21 Conform articolului 13 din directivă, statul membru acordă statutul de refugiat solicitantului dacă acesta îndeplinește mai ales condițiile prevăzute la articolele 9 și 10 din directivă.

Dreptul german

22 Articolul 16a alineatul 1 din Legea fundamentală (Grundgesetz) prevede:

„Persoanele persecutate politic beneficiază de dreptul de azil.”

23 Articolul 1 din Legea privind procedura de azil (Asylverfahrensgesetz), în versiunea publicată la 2 septembrie 2008 (BGBl. 2008 I, p. 1798, denumită în continuare „AsylVfG”), prevede că această lege se aplică străinilor care solicită protecție în calitate de persoane persecutate politic în sensul articolului 16a alineatul 1 din Legea fundamentală sau care solicită protecție împotriva persecuțiilor în conformitate cu Convenția de la Geneva.

24 Articolul 2 din AsylVfG prevede că persoanele cărora li s-a acordat dreptul de azil beneficiază, pe teritoriul național, de statutul definit de Convenția de la Geneva.

25 Statutul de refugiat a fost inițial reglementat prin articolul 51 din Legea privind intrarea și șederea străinilor pe teritoriul federal (Gesetz über die Einreise und den Aufenthalt von Ausländern im Bundesgebiet).

26 Directiva a fost transpusă de Republica Federală Germania în special prin Legea de transpunere a directivelor Uniunii Europene în materia dreptului de ședere și de azil (Gesetz zur Umsetzung aufenthalts- und asylrechtlicher Richtlinien der Europäischen Union, BGBl. 2007 I, p. 1970) din 19 august 2007, intrată în vigoare la 28 august 2007.

27 În prezent, condițiile care trebuie îndeplinite pentru ca o persoană să fie considerată refugiat sunt stabilite la articolul 3 din AsylVfG. Potrivit alineatului 1 al acestui articol:

„Un străin este «refugiat» în sensul [Convenției de la Geneva] atunci când există amenințări la adresa sa în sensul articolului 60 alineatul 1 din Legea [privind șederea, activitatea profesională și integrarea străinilor pe teritoriul federal (Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet), în versiunea publicată la 25 februarie 2008 (BGBl. 2008 I, p. 162, denumită în continuare „Aufenthaltsgesetz”] în statul al cărui cetățean este [...]”

28 Articolul 60 alineatul 1 prima și a cincea teză din Aufenthaltsgesetz prevede:

„În temeiul Convenției [de la Geneva], un străin nu poate fi condus la frontieră către un stat în care viața sau libertatea sa sunt amenințate din cauza rasei sale, a religiei, a cetățeniei, a apartenenței la un anumit grup social sau a opiniilor politice. [...] Pentru a aprecia dacă există o persecuție în sensul primei teze, trebuie să se aplice [...] suplimentar articolul 4 alineatul (4) și articolele 7-10 din [directivă] [...]”

Acțiunile principale și întrebările preliminare

29 În lunile ianuarie 2004 și august 2003, Y și, respectiv, Z au intrat în Germania, unde au solicitat azil și protecție în calitate de refugiați.

30 În susținerea cererilor formulate, aceștia au arătat că faptul că aparțin comunității musulmane ahmadiyya, ce reprezintă o mișcare islamistă reformatoare, i-a constrâns să își părăsească țara de origine. În această privință, Y a afirmat în special că, în satul său de origine, în mai multe rânduri, un grup de indivizi l-a lovit și a aruncat cu pietre spre locul de rugăciune. Aceste persoane l-ar fi amenințat cu moartea și l-ar fi denunțat la poliție pentru defăimarea profetului Mahomed. Z a susținut că a fost maltratat și încarcerat din cauza convingerii sale religioase.

31 Din deciziile de trimitere rezultă că articolul 298 C din Codul penal pakistanez prevede că membrii comunității ahmadiste sunt pasibili de o pedeapsă de până la trei ani de închisoare sau de o amendă dacă pretind că sunt musulmani, dacă își califică credința ca fiind islamică, dacă se roagă sau își răspândesc religia sau dacă invită alte persoane să se alăture religiei lor. Pe de altă parte, în temeiul articolului 295 C din același Cod penal, este pasibilă de pedeapsa cu moartea sau detenția pe viață și de amendă orice persoană care aduce atingere numelui profetului Mahomed.

32 Prin deciziile din 4 mai și din 8 iulie 2004, Bundesamt a respins ca neîntemeiate cererile de azil formulate de Y și de Z și a constatat că nu erau îndeplinite condițiile pentru obținerea statutului de refugiat.

33 În aceste decizii, Bundesamt a constatat de asemenea că în dreptul național aplicabil nu exista niciun obstacol în ceea ce privește expulzarea lui Y și a lui Z în Pakistan și a decis că aceștia pot fi expulzați către acest stat. Pentru a-și motiva deciziile, Bundesamt a constatat, în esență, că nu existau elemente suficiente care să permită să se afirme că solicitanții respectivi își părăsiseră țara de origine deoarece aveau temeri bine fondate de a fi persecutați în această țară.

34 Y a introdus o acțiune la Verwaltungsgericht Leipzig (Tribunalul Administrativ din Leipzig), care, prin hotărârea din 18 mai 2007, a anulat decizia Bundesamt luată în privința sa și a obligat această autoritate să constate că, în calitate de refugiat, îndeplinea condițiile unei interdicții privind expulzarea către Pakistan.

35 Z a contestat decizia Bundesamt la Verwaltungsgericht Dresden (Tribunalul Administrativ din Dresda). Prin hotărârea din 13 iulie 2007, acesta a respins acțiunea, apreciind că Z nu își părăsise țara de origine din cauza unei temeri fondate de persecuție.

36 Prin hotărârile din 13 noiembrie 2008, Sächsisches Oberverwaltungsgericht (Tribunalul Administrativ Superior al Landului Saxonia):

— a respins apelul formulat de Bundesbeauftragter für Asylangelegenheiten (comisarul federal în materie de azil, denumit în continuare „Bundesbeauftragter”) împotriva hotărârii pronunțate în primă instanță în cauza referitoare la Y și

— în urma apelului formulat de Z împotriva hotărârii pronunțate în prima instanță în privința sa, a reformat această hotărâre și a obligat Bundesamt să constate că Z îndeplinea condițiile prevăzute la articolul 60 alineatul 1 din Aufenthaltsgesetz și că, prin urmare, Bundesamt avea interdicția de a-l expulza, în calitate de refugiat, în Pakistan.

37 Această instanță a considerat îndeosebi că împrejurarea că Y și Z fuseseră amenințați personal cu persecuția înainte de plecarea din Pakistan avea o importanță redusă. Aspectul care prezenta importanță era că, în calitate de ahmadi activi, în orice situație aceștia erau expuși în Pakistan la un risc de persecuție colectivă în sensul articolului 60 alineatul 1 din Aufenthaltsgesetz.

38 Astfel, în cazul întoarcerii în Pakistan, aceștia nu ar avea posibilitatea să continue practicarea în public a religiei lor fără a se expune la un risc de persecuție, care trebuie luat în considerare în vederea unei proceduri de azil prin care se urmărește să se stabilească dacă trebuie să li se acorde statutul de refugiat.

39 În hotărârile din 13 noiembrie 2008, Sächsisches Oberverwaltungsgericht consideră că, pentru un ahmadi din Pakistan care își respectă cu strictețe credința și a cărui convingere include deopotrivă practicarea credinței sale în public, situația din acest stat reprezintă o încălcare gravă a libertății de religie. Având în vedere pedepsele considerabile la care se expune, precum și atacurile numeroase neîngrădite din partea grupurilor extremiste, bunul simț ar impune ca un ahmadi să se abțină de la orice manifestare publică a credinței sale.

40 Potrivit constatărilor Sächsisches Oberverwaltungsgericht, Y și Z sunt puternic atașați de credința lor, iar în Pakistan și-au manifestat activ această credință. În Germania, ei continuă practicarea credinței și consideră că această practicare în public a religiei este necesară pentru a le permite să își mențină identitatea religioasă.

41 Împotriva acestor hotărâri, Bundesamt și Bundesbeauftragter au formulat recurs la Bundesverwaltungsgericht (Curtea Administrativă Federală), susținând că instanța de apel a interpretat foarte larg domeniul de aplicare al articolului 9 și al articolului 10 alineatul (1) litera (b) din directivă.

42 Referindu-se la jurisprudența în vigoare în Germania înainte de transpunerea directivei în anul 2007, jurisprudență în temeiul căreia existența unei persecuții prin raportare la dreptul de azil era admisă numai în cazul atingerii aduse „componentei esențiale” a libertății de religie, însă nu în cazul unor restricții privind practicarea în public a religiei, recurenții consideră că limitările impuse membrilor ahmadi în Pakistan, care privesc practicarea în public a credinței lor, nu constituie o atingere adusă acestei „componente esențiale”.

43 Pe de altă parte, în opinia Bundesamt și a Bundesbeauftragter, constatările Sächsisches Oberverwaltungsgericht asupra modului în care Y și Z își practică religia în Germania nu permit să se constate că aceștia nu pot renunța la anumite practici care nu aparțin „componentei esențiale” a activității religioase.

44 Potrivit instanței de trimitere, cauzele cu care este sesizată privesc problema de a stabili care sunt atingerile concrete aduse libertății de religie în sensul articolului 9 din CEDO ce pot determina recunoașterea statutului de refugiat în sensul articolului 2 litera (d) din directivă. Apreciind că atingerile aduse libertății de religie pot constitui o „încălcare gravă” a drepturilor fundamentale ale omului în sensul articolului 9 alineatul (1) litera (a) din directivă, instanța de trimitere exprimă îndoieli asupra faptului că alte atingeri aduse libertății de religie decât cele care afectează elementele esențiale ale identității religioase a persoanei interesate pot să întemeieze supoziția unei persecuții pertinente pentru acordarea statutului de refugiat.

45 În aceste condiții, Bundesverwaltungsgericht a hotărât să suspende judecarea cauzelor și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare, care sunt formulate în termeni cvasiidentici în fiecare dintre cauzele C-71/11 și C-99/11:

„1) Articolul 9 alineatul (1) litera (a) din [d]irectiv[ă] [...] trebuie interpretat în sensul că nu orice atingere adusă libertății de religie care constituie o încălcare a articolului 9 din CEDO reprezintă un act de persecuție în sensul primei [dintre aceste] dispoziții, ci există o încălcare gravă a libertății de religie ca drept fundamental al omului doar în cazul în care este afectată componenta esențială a acestui drept?

2) În cazul în care răspunsul la prima întrebare este afirmativ:

a) Componenta esențială a libertății de religie este limitată la declararea credinței și la practicarea acesteia în cercul familial și în proximitate sau este posibil ca un act de persecuție în sensul articolului 9 alineatul (1) litera (a) din [d]irectiv[ă] [...] să existe și atunci când exercitarea în public a libertății de religie în țara de origine generează un risc pentru integritatea corporală, pentru viață sau pentru libertatea fizică, motiv pentru care solicitantul renunță la această libertate?

b) În cazul în care componenta esențială a libertății de religie poate să includă și practicarea în public a convingerii religioase:

— este suficient, în privința unei încălcări a libertății de religie, ca solicitantul să perceapă acest act de practicare a credinței sale ca fiind indispensabil pentru păstrarea identității sale religioase

— sau este necesar, în plus, ca o comunitate religioasă căreia îi aparține solicitantul să considere acest act religios ca fiind o parte integrantă centrală a doctrinei sale religioase

— ori este posibil, în anumite împrejurări, ca raporturile generale din țara de origine să impună restricții suplimentare?

3) În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare:

Există o temere de persecuție bine fondată în sensul articolului 2 litera (c) din [d]irectiv[ă] [...] în cazul în care se stabilește că solicitantul va exercita anumite acte religioase – care nu fac parte din componenta esențială – după întoarcerea în țara sa de origine, în pofida faptului că acestea vor genera un risc pentru integritatea corporală, pentru viață sau pentru libertatea fizică, sau se prezumă că solicitantul trebuie să renunțe la practicarea unor astfel de acte în viitor?”

46 Prin Ordonanța președintelui Curții din 24 martie 2011, cauzele C-71/11 și C-99/11 au fost conexate pentru buna desfășurare a procedurii scrise și orale, precum și în vederea pronunțării hotărârii.

Cu privire la întrebările preliminare

Observații introductive

47 Potrivit considerentelor (3), (16) și (17) ale directivei, Convenția de la Geneva constituie elementul-cheie al sistemului juridic internațional de protecție a refugiaților, iar dispozițiile directivei privind condițiile de acordare a statutului de refugiat, precum și conținutul acestuia din urmă au fost adoptate pentru a ajuta autoritățile competente ale statelor membre să aplice această convenție

întemeindu-se pe noțiuni și pe criterii comune (Hotărârea din 2 martie 2010, Salahadin Abdulla și alții, C-175/08, C-176/08, C-178/08 și C-179/08, Rep., p. I-1493, punctul 52, precum și Hotărârea din 17 iunie 2010, C-31/09, Bolbol, Rep., p. I-5539, punctul 37).

48 În consecință, dispozițiile directivei trebuie interpretate în lumina structurii generale și a scopului acesteia, cu respectarea Convenției de la Geneva și a celorlalte tratate în domeniu, menționate la articolul 78 alineatul (1) TFUE. Astfel cum decurge din considerentul (10) al directivei, această interpretare trebuie de asemenea efectuată cu respectarea drepturilor recunoscute de cartă (a se vedea în acest sens Hotărârile citate anterior Salahadin Abdulla și alții, punctele 53 și 54, și Bolbol, punctul 38, precum și Hotărârea din 21 decembrie 2011, N. S. și alții, C-411/10 și C-493/10, Rep., p. I-13905, punctul 75).

Cu privire la prima și la a doua întrebare

49 Prin intermediul primelor două întrebări din fiecare dintre cele două cauze, întrebări care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolul 9 alineatul (1) litera (a) din directivă trebuie interpretat în sensul că orice atingere adusă libertății de religie care încalcă articolul 10 alineatul (1) din cartă poate constitui un „act de persecuție” în sensul dispoziției menționate din directivă și dacă, în această privință, este necesar să se facă o diferențiere între „componenta esențială” a libertății de religie și manifestarea sa exterioară.

50 În această privință, trebuie amintit că, potrivit articolului 2 litera (c) din directivă, „refugiatul” este în special un resortisant al unei țări terțe care, „ca urmare a unei temeri bine fondate de a fi persecutat” din cauza rasei sale, a religiei, a naționalității, a opiniilor politice sau a apartenenței la un anumit grup social, se află în afara țării al cărei cetățean este și care nu poate sau, „din cauza acestei temeri”, nu dorește să solicite „protecția” respectivei țări.

51 Astfel, ca urmare a împrejurărilor existente în țara sa de origine și a comportamentului agenților de persecuție, resortisantul respectiv trebuie să aibă temerea fondată de a fi persecutat pentru cel puțin unul dintre cele cinci motive enumerate în directivă și în Convenția de la Geneva, unul dintre ele fiind „religia” sa.

52 Conform articolului 13 din directivă, statul membru solicitat acordă statutul de refugiat solicitantului dacă îndeplinește condițiile prevăzute în special la articolele 9 și 10 din directivă.

53 Articolul 9 din directivă definește elementele care permit să se considere anumite acte ca fiind o persecuție. În această privință, articolul 9 alineatul (1) litera (a) din directivă, la care instanța de trimitere face referire în primele sale două întrebări, prevede că actele relevante trebuie să fie „suficient de grave” prin natura sau prin caracterul lor repetat pentru a constitui o „încălcare gravă a drepturilor fundamentale ale omului”, în special a drepturilor absolute de la care nu este posibilă nicio derogare în temeiul articolului 15 paragraful 2 din CEDO.

54 Pe de altă parte, articolul 9 alineatul (1) litera (b) din directivă prevede că o acumulare de diverse măsuri, inclusiv de încălcări ale drepturilor omului, care să fie „suficient de gravă” pentru a afecta un individ în mod „comparabil” cu cele menționate la articolul 9 alineatul (1) litera (a) din directivă trebuie deopotrivă considerată persecuție.

55 Articolul 9 alineatul (3) din directivă prevede că trebuie să existe o legătură între motivele de persecuție, printre care cel al „religiei”, definit la articolul 10 alineatul (1) litera (b) din directivă, și actele de persecuție.

56 Dreptul la libertatea de religie, consacrat la articolul 10 alineatul (1) din cartă, corespunde dreptului garantat la articolul 9 din CEDO.

57 Libertatea de religie reprezintă unul dintre fundamentele unei societăți democratice și constituie un drept fundamental al omului. O atingere adusă libertății de religie poate avea o asemenea gravitate încât poate fi asimilată cazurilor prevăzute la articolul 15 paragraful 2 din CEDO la care face trimitere, în mod generic, articolul 9 alineatul (1) din directivă pentru a stabili care sunt actele care trebuie considerate în special ca fiind o persecuție.

58 Totuși, aceasta nu are înțelesul că orice atingere adusă dreptului la libertatea de religie, garantat de articolul 10 alineatul (1) din cartă, constituie un act de persecuție care ar obliga autoritățile competente să acorde statutul de refugiat, în sensul articolului 2 litera (d) din directivă, persoanei expuse la atingerea în discuție.

59 Dimpotrivă, din modul de redactare a articolului 9 alineatul (1) din directivă rezultă că existența unei „încălcări grave” a libertății respective care afectează semnificativ persoana vizată este necesară pentru ca actele în discuție să fie considerate persecuție.

60 Astfel, sunt excluse de la bun început actele care constituie limitări ale exercitării dreptului fundamental la libertatea de religie, în sensul articolului 10 alineatul (1) din cartă, prevăzute de lege, care nu încalcă însă acest drept, deoarece sunt prevăzute la articolul 52 alineatul (1) din cartă.

61 Desigur, nici actele care încalcă dreptul recunoscut la articolul 10 alineatul (1) din cartă, însă a căror gravitate nu este echivalentă cu cea a încălcării drepturilor fundamentale ale omului de la care nu este posibilă nicio derogare în temeiul articolului 15 paragraful 2 din CEDO, nu pot fi considerate persecuție, în sensul articolului 9 alineatul (1) din directivă și al articolului 1 secțiunea A din Convenția de la Geneva.

62 Pentru a stabili în mod concret care sunt actele care pot fi considerate persecuție în sensul articolului 9 alineatul (1) litera (a) din directivă, nu prezintă relevanță diferențierea dintre actele care ar aduce atingere unei „componente esențiale” („*forum internum*”) a dreptului fundamental la libertatea de religie, care nu ar privi activitățile religioase în public („*forum externum*”), și actele care nu ar afecta această pretinsă „componentă esențială”.

63 Această diferențiere nu este compatibilă cu definiția largă a noțiunii „religie” dată de directivă, la articolul 10 alineatul (1) litera (b) din aceasta, prin integrarea ansamblului acestor componente, indiferent dacă sunt publice sau private, colective sau individuale. Actele care pot constitui o „încălcare gravă” în sensul articolului 9 alineatul (1) litera (a) din directivă includ acte grave care aduc atingere nu numai libertății solicitantului de a-și manifesta credința într-un cerc privat, ci și celei de a o manifesta în public.

64 Această interpretare poate asigura un domeniu de aplicare al articolului 9 alineatul (1) din directivă în care autoritățile competente pot evalua orice tip de act care aduce atingere dreptului fundamental la libertatea de religie, pentru a stabili dacă, din cauza naturii sau a caracterului lor repetat, acestea sunt suficient de grave pentru a fi considerate persecuție.

65 Rezultă că actele care, prin gravitatea lor intrinsecă legată de efectul lor pentru persoana afectată, pot fi considerate persecuție trebuie să fie identificate nu în funcție de elementul libertății de religie căruia îi este adusă atingere, ci în funcție de natura represiunii exercitate asupra persoanei interesate și de consecințele acestei represiuni, astfel cum a arătat avocatul general la punctul 52 din concluzii.

66 Așadar, gravitatea măsurilor și a sancțiunilor luate sau care pot fi luate față de persoana interesată este cea care determină dacă o încălcare a dreptului garantat la articolul 10 alineatul (1) din cartă constituie o persecuție în sensul articolului 9 alineatul (1) din directivă.

67 Prin urmare, o încălcare a dreptului la libertatea de religie poate constitui o persecuție în sensul articolului 9 alineatul (1) litera (a) din directivă atunci când solicitantul de azil, din cauza exercitării acestei libertăți în țara sa de origine, se expune unui risc real, în special de a fi urmărit penal sau de a fi supus unor tratamente sau pedepse inumane ori degradante care să provină de la unul dintre agenții prevăzuți la articolul 6 din directivă.

68 În această privință, trebuie să se precizeze că, atunci când o autoritate competentă efectuează, în conformitate cu articolul 4 alineatul (3) din directivă, o evaluare individuală a unei cereri de protecție internațională, aceasta trebuie să țină seama de toate actele la care solicitantul a fost expus sau riscă să fie expus, pentru a stabili dacă, având în vedere situația sa personală, aceste acte pot fi considerate persecuție în sensul articolului 9 alineatul (1) din directivă.

69 Întrucât noțiunea „religie” definită la articolul 10 alineatul (1) litera (b) din directivă privește deopotrivă participarea la ceremonii publice de cult, în mod individual sau în cadrul comunității, interzicerea unei asemenea participări poate constitui un act suficient de grav în sensul articolului 9 alineatul (1) litera (a) din directivă și, prin urmare, o persecuție atunci când, în țara de origine în discuție, determină un risc real pentru solicitant în special de a fi urmărit penal sau de a fi supus unor tratamente sau pedepse inumane ori degradante care să provină de la unul dintre agenții prevăzuți la articolul 6 din directivă.

70 Evaluarea unui asemenea risc ar presupune ca autoritatea competentă să ia în considerare o serie de elemente atât obiective, cât și subiective. Circumstanța subiectivă că respectarea unei anumite practici religioase în public, care face obiectul limitărilor contestate, prezintă o importanță deosebită pentru persoana interesată în vederea menținerii identității sale religioase este un element pertinent în aprecierea nivelului de risc la care solicitantul ar fi expus în țara sa de origine din cauza religiei sale, chiar dacă respectarea unei asemenea practici religioase nu constituie un element central pentru comunitatea religioasă respectivă.

71 Astfel, din modul de redactare a articolului 10 alineatul (1) litera (b) din directivă rezultă că domeniul de protecție pentru motivul persecuției legate de religie include atât formele de comportament personal sau în comunitate pe care persoana le consideră necesare pentru ea însăși, și anume cele „fondate pe credințe religioase”, cât și formele prevăzute de doctrina religioasă, și anume cele „impuse de astfel de credințe”.

72 Având în vedere toate cele de mai sus, trebuie să se răspundă la prima și la a doua întrebare, adresate în fiecare dintre cele două cauze, că articolul 9 alineatul (1) litera (a) din directivă trebuie interpretat în sensul că:

— nu orice atingere adusă dreptului la libertatea de religie care încalcă articolul 10 alineatul (1) din cartă poate constitui un „act de persecuție” în sensul dispoziției respective din directivă,

— existența unui act de persecuție poate rezulta dintr-o atingere adusă manifestării exterioare a acestei libertăți și

— pentru a aprecia dacă o atingere adusă dreptului la libertatea de religie care încalcă articolul 10 alineatul (1) din cartă poate constitui un „act de persecuție”, autoritățile competente trebuie să verifice, având în vedere situația personală a persoanei interesate, dacă din cauza exercitării acestei libertăți în țara sa de origine aceasta se expune unui risc real, în special de a fi urmărită penal sau de a fi supusă unor tratamente sau pedepse inumane ori degradante care să provină de la unul dintre agenții prevăzuți la articolul 6 din directivă.

Cu privire la a treia întrebare

73 Prin intermediul celei de a treia întrebări adresate în fiecare dintre cauze, instanța de trimitere urmărește, în esență, să se stabilească dacă articolul 2 litera (c) din directivă trebuie interpretat în sensul că temerile solicitantului de a fi persecutat sunt fondate atunci când acesta poate evita să se expună unei persecuții în țara sa de origine, renunțând să exercite în acea țară anumite acte religioase.

74 Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie să se observe că aceasta are în vedere o situație în care solicitantul, precum în cauzele din acțiunile principale, nu a fost deja persecutat sau nu a făcut deja obiectul unor amenințări directe cu persecuția din cauza religiei sale.

75 Inexistența unui asemenea „indiciu serios al temerilor fondate” ale solicitanților, în sensul articolului 4 alineatul (4) din directivă, este cea care se află la originea nevoii exprimate de instanța de trimitere de a se stabili în ce măsură s-ar permite, atunci când solicitantul nu își poate fonda temerile pe o persecuție suferită deja din cauza religiei sale, să se impună ca, din momentul întoarcerii în țara sa de origine, acesta să continue evitarea riscului real de persecuție.

76 Astfel, trebuie să se constate că, în sistemul directivei, autoritățile competente, atunci când apreciază în conformitate cu articolul 2 litera (c) din aceasta dacă un solicitant are temeri bine fondate de a fi persecutat, încearcă să determine dacă circumstanțele stabilite constituie sau nu constituie o amenințare având o asemenea natură încât persoana vizată să poată avea temerea fondată, în raport cu situația sa personală, de a fi supusă în mod real unor acte de persecuție.

77 Această apreciere a importanței riscului care, în toate cazurile, trebuie să fie realizată cu vigilență și cu prudență (Hotărârea Salahadin Abdulla și alții, citată anterior, punctul 90) se întemeiază numai pe o evaluare concretă a faptelor și a circumstanțelor, în conformitate cu normele cuprinse în special la articolul 4 din directivă.

78 Niciuna dintre aceste norme nu prevede că, în aprecierea importanței riscului de a fi supus în mod real la acte de persecuție într-un context determinat, ar trebui luată în considerare posibilitatea unui solicitant de a evita un risc de persecuție renunțând la practica religioasă în discuție și, în consecință, la protecția pe care directiva urmărește să i-o garanteze prin recunoașterea statutului de refugiat.

79 Rezultă că, din moment ce se stabilește că persoana interesată, odată ce s-ar întoarce în țara sa de origine, va practica religia astfel încât ar fi expusă unui risc real de persecuție, acesteia ar trebui să i se acorde statutul de refugiat în conformitate cu articolul 13 din directivă. Faptul că persoana interesată ar putea evita riscul renunțând la anumite acte religioase nu prezintă, în principiu, relevanță.

80 Având în vedere aceste considerații, trebuie să se răspundă la a treia întrebare adresată în fiecare dintre cele două cauze că articolul 2 litera (c) din directivă trebuie interpretat în sensul că temerile solicitantului de a fi persecutat sunt fondate din moment ce autoritățile competente, având în vedere situația personală a solicitantului, consideră că este rezonabil să se creadă că, la întoarcerea în țara de origine, acesta va efectua acte religioase care îl expun unui risc real de persecuție. În cadrul evaluării individuale a unei cereri de obținere a statutului de refugiat, autoritățile respective nu se pot aștepta în mod rezonabil ca solicitantul să renunțe la aceste acte religioase.

Cu privire la cheltuielile de judecată

81 Întrucât, în privința părților din acțiunea principală, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

1) **Articolul 9 alineatul (1) litera (a) din Directiva 2004/83/CE a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind standardele minime referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de statutul de refugiat sau persoanele care, din alte motive, au nevoie de protecție internațională și referitoare la conținutul protecției acordate trebuie interpretat în sensul că :**

   — **nu orice atingere adusă dreptului la libertatea de religie care încalcă articolul 10 alineatul (1) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene poate constitui un „act de persecuție” în sensul dispoziției respective din directivă,**

   — **existența unui act de persecuție poate rezulta dintr-o atingere adusă manifestării exterioare a acestei libertăți și**

   — **pentru a aprecia dacă o atingere adusă dreptului la libertatea de religie care încalcă articolul 10 alineatul (1) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene poate constitui un „act de persecuție”, autoritățile competente trebuie să verifice, având în vedere situația personală a persoanei interesate, dacă din cauza exercitării acestei libertăți în țara sa de origine aceasta se expune unui risc real, în special de a fi urmărită penal sau de a fi supusă unor tratamente sau pedepse inumane ori degradante care să provină de la unul dintre agenții prevăzuți la articolul 6 din Directiva 2004/83.**

2) **Articolul 2 litera (c) din Directiva 2004/83 trebuie interpretat în sensul că temerile solicitantului de a fi persecutat sunt fondate din moment ce autoritățile competente, având în vedere situația personală a solicitantului, consideră că este rezonabil să se creadă că, la întoarcerea în țara de origine, acesta va efectua acte religioase care îl expun unui risc real de persecuție. În cadrul evaluării individuale a unei cereri de obținere a statutului de refugiat, autoritățile respective nu se pot aștepta în mod rezonabil ca solicitantul să renunțe la aceste acte religioase.**

Semnături